

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 14.07.2020

Kabul Tarihi: 16.07.2020

20. YÜZYILDA AZINLIKLAR VE DEVLET: YUNANİSTAN'DAKİ BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞI ÖRNEĞİ*

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Nazmi ÜSTE**

Öz

İnsan haklarının her ne kadar evrenselliği üzerinde bir uzlaşma bulunsa da hakların pratiğe dökülmesinde ve haklardan yararlanan toplulukların ya da kategorilerin yaygınlığında evrensel bir yayılım görülememektedir. Özellikle insan haklarına paralel anılan liberal demokratik uygulamalara bakıldığında ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri ile insan hakkı ve demokrasi karnesindeki iyileşme arasında doğrudan bir ilişki bulmak mümkündür. Diğer taraftan devletin egemenlik alanı küreselleşme süreci içerisinde daralsa da devletlerin uluslararası etkiye daha az maruz kaldıkları alanları da kalmıştır. Azınlıklar devletlerin egemenlik etkisini en fazla kullanabildikleri başlıklardan birini oluşturmaktadır. Azınlıklar konusunda bir standart belirleme çabasına giren AB gibi yapılar dahi devletin bu konudaki egemenlik duvarını çok aşığına indirememiştir. Yunanistan'daki Batı Trakya Türk azınlığının Yunanistan devletiyle ilişkisi uluslararası etkilere rağmen Yunanistan Devleti'nin tercihleri doğrultusunda gelişmiş ve bu ülkedeki azınlıklar insan haklarına aykırı uygulamalarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Anahtar kelimeler: Batı Trakya Türk Azınlığı, Azınlıklar, Yunanistan, İnsan Hakları.

Minorities And State In 20th Century:

The Case Of The Western Thrace Turkish Minority In Greece

Abstract

Although there is a consensus on the universality of human rights, no universal spread is seen in the implementation of rights and the prevalence of the beneficiary communities or categories from the rights. Especially considering

* Bu çalışma Ahmet Nazmi Üste'nin Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunularak başarılı bulunan "İnsan Hakları'nın Uluslararası Politika ve Türk Dış Politikasına Etkileri -Batı Trakya Örneği-" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, nazmi.uste@deu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4638-6629.

the liberal democratic practices mentioned in parallel with human rights, it is possible to find a direct relationship between the economic development of countries and improvement in their ration card on human rights and democracy. On the other hand, while the state's sovereignty area has been limited within the globalization process, there are also areas where states are less exposed to international influence. Minorities are one of the topics that states can use their sovereignty influence mostly. Even structures such as the EU, which have attempted to determine a standard for minorities, have not been able to bring down lower the sovereignty wall of the state in this regard. The relationship of the Western Thrace Turkish Minority in Greece with the Greek state has developed upon the Greek State's preferences despite the international influences and the minorities in this country have had to struggle against human rights practices.

Keywords: *The Western Thrace Turkish Minority, Minorities, Greece, Human Rights.*

Giriş

Sofist düşünür Protogoras (M.Ö. 481 - M.Ö. 420)'ın insanı her şeyin temelinde yerleştiren bakış açısından bugüne insanlığın, insanı yücelttiğini iddia etmek çok mümkün olamamıştır. Tarihin akışı insanın ezilmesi, insan hakkı ihlalleri ve insan ölümleriyle dolu bir yol izlemiştir. Yine de insanlık, insanı topyekûn ezen akımlardan oluşmamıştır. İnsan haklarını merkeze koyan ve insan hakkı ihlalleriyle mücadele eden akımlar her zaman tarih sahnesinde yer almışlardır. Aydınlanma ile beraber yoğunlaşan insan hakkı mücadeleleri, düşünsel temelleri her ne kadar çok daha öncelere dayansa da somut çıktılarını yaklaşık 400 yıldan bugüne verebilmiştir. Özellikle bu süreçte insan haklarına ilişkin bildirelerin, belgelerin öne çıktığı görülmüştür. Yaşam hakkından başlayan hak mücadelelerinin zamanla ve koşulların gelişimine paralel olarak genel olarak, ekonomik, sosyal ve siyasal haklar alanında da gelişim göstermiş olduğu bilinmektedir.¹

İnsan haklarının her ne kadar evrenselliği üzerinde bir uzlaşma bulunsa da hakların pratiğe dökülmesinde ve haklardan yararlanan toplulukların ya da kategorilerin yaygınlığında evrensel bir yayılım görülememektedir. Özellikle insan haklarına paralel anılan liberal demokratik uygulamalara bakıldığında ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri ile insan hakkı ve demokrasi karnesindeki iyileşme arasında doğrudan bir ilişki bulmak mümkündür. Seymour Martin Lipset yaptığı araştırmada demokratik kabul edilen ülkelerin ortalama servet, sanayileşme, eğitim ve şehirleşme derecelerini temel almış ve bu göstergelerin olumlu anlamda yüksek olması ile demokratik ölçütlerin yüksekliği arasında bağ bulmuştur.² Bu bağ ekonomik seviyeleri birbirine yakın Avrupalı devletler arasında bir karşılaştırma yapıldığında dahi kendini göstermektedir. Öyleyse insan hakları ve demokrasi de arzu edilen standartlara ulaşabilmenin ön koşulları arasında “ekonomik gelişmişliği” saymak yanlış olmayacaktır.

¹ Anıl Çeçen, *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, 2. Basım, Ankara 1995, s. 9-13.

² Seymour Martin Lipset, *Siyasal İnsan*, Teori Yayınları, Çev. Mete Tunçay, Ankara 1986, s. 30-31.

Küreselleşme süreciyle beraber dünyaya hakim olan liberal ekonomik modellerin serbest dolaşım ve ticaret üzerine yaptıkları vurgu ile beraber daha az savaş ve çatışmaların yaşanacağı bir dünya öngörmüştür. Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan* kitabında Michael Doyle'a atfen liberal demokrasilerin birbirleriyle savaşmama eğiliminde olduklarını ancak liberal olmayan sistemlerle her zaman savaşabileceklerini ifade ederken, küreselleşmenin liberal ideolojiyi tüm küreye şamil hale getirmesiyle savaşız bir dünyanın söz konusu olacağını ifade etmiştir.³ Ne var ki gelişmeler bu yönde olmamıştır. Joseph E. Stiglitz son 40 yıldır neo-liberal politikaların beklenen refah ve barışı getirmediği gibi demokrasinin de altını oyduğunu, seçmenlerin kanaatlerinden ziyade finans çevrelerinin kanaatlerinin ülke yönetimlerinde etkin olduğunu ifade etmiştir. Stiglitz'e göre bu süreç liberal politikaların da sonunu getirmektedir ve dünya daha çok otokratik eğilimli liderlerle yönetilmeye yönelmiştir.⁴ Karl W. Deutsch tarafından soğuk savaş döneminde ortaya atılan ve savaşın kaçınılmaz olmadığını vurgulayan "güvenlik toplumu" yaklaşımında iletişim süreçlerinin sağlıklı işlemesi, bilginin, malların ve hizmetlerin serbestçe dolaşabilmesi halinde "öteki"nin yerini "biz"ın alacağını ifade etmiştir. "Biz" olabilmek için etkileşimin artması temel koşul olarak belirlemiştir. Böylece etkileşime geçen toplulukların empati kurmada ve ortak sorunlara ortak çözüm üretmede başarılı olacağını savunmaktadır. Bu süreçte devletlerden çok toplulukların önemi vardır. Böylece barışçıl çözüm arayışlarının devlet sınırlarını aşan "güvenlik toplumu"nun güdülemesiyle mümkün olacağına inanılmaktadır.⁵ Bu yaklaşım Allen Buchanan'ın dayanışmacı felsefesi⁶ içerisinde değerlendirilmelidir. Zira güvenlik toplumu algısı birbirine benzer yapılar arasında ve ötekini "sorun" olarak algılamasıyla beraber değerlendirilmiştir. Karl W. Deutsch, "güvenlik topluluğu"nın oluşabilmesi için aralarında korelasyon bulunan dört koşulun varlığından bahsetmiştir. Öncelikle, güvenlik toplulukları ancak ticaret ya da ulaşım açısından uyum arz eden devletler arasında oluşabilmektedir. İkinci koşul ise, bu devletlerin birbirleriyle iletişim içinde bulunmalarıdır. Üçüncü koşul ise, bu devletlerin kuracakları ortak organizasyonlar sonucunda kazanç elde edeceklerine inanmış olmalarıdır. Son koşul ise bir devletin diğerinin kimliği konusunda bilgi sahibi olmasıdır. Deutsch'a göre bu koşulları karşılıklı güven, ortak kurumsal yapılara bağlılık, sorunları beraber çözme isteğinin varlığı gibi ek özellikler desteklemektedir.⁷

³ Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, 2. Baskı, Simavi Yayınları, Çev. Zülfü Dicleli, Ankara 1993, s. 318.

⁴ Joseph E. Stiglitz, "Tarihin Sonu Değilmiş", <https://www.birgun.net/haber/tarihin-sonu-degilmis-275877>, erişim: 28.06.2020.

⁵ Mitat Çelikpala, "Güvenlik Topluluğu", Güvenlik Yazıları Serisi, No: 43, Kasım 2019. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/GuvenlikTopluluğu_MitatCelikpala_v.1.pdf, Erişim: 26.06.2020.

⁶ Scott Burchill - Andrew Linklater - Richard Devetak - Terry Nardin vd., *Uluslararası Siyaset Teorisi, Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev. Ali Aslan - Muhammed Ali Ağcan, Küre Yayınları, İstanbul 2012, s. 384-387.

⁷ Mitat Çelikpala, "Güvenlik Topluluğu", Güvenlik Yazıları Serisi, No: 43, Kasım 2019. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/GuvenlikTopluluğu_MitatCelikpala_v.1.pdf, Erişim: 26.06.2020.

“Güvenlik toplumu” yaklaşımı uluslararası barışı garanti etmemekte, ancak barışın koşullarından bahsetmektedir. Farkı unsurlar arasında böylesi bir barışı oluşturabilmek farklılıkların varlığını bilmek ve kabullenmekle gündeme gelebilecektir. Bu anlamda bakıldığında, çoğulcu bir felsefenin öne çıkması ve John Rawls’un belirttiği gibi asgari müşterekler dışında liberal bir toleransın ötekine tanınması ile uluslararası bir toplumdan bahsetmek mümkün olacaktır. Rawls herkes için uluslararası hukukta bazı ortak değerlere işaret etmektedir. Bunlar: devletlerin birbirlerinin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı göstermesi, savaş ve barışa dair kural ve anlaşmalara uyma, küresel sosyo-politik sorunlarda işbirliği yapma, sadece meşru hallerde (meşru müdafaa ve insani müdahale) silah kullanma ve soykırıma karşı mücadele etme olarak sıralanmıştır. Rawls bu çerçeveye sığan her farklı yapının uluslararası toplumun meşru ve ahlaki üyesi olmayı hak ettiğini ifade etmiştir.⁸

Uluslararası ilişkilere dair kuramsal yaklaşımların uluslararası aktörlerin birbirleriyle ilişkilerini anlama ve analiz edebilmeye katkı sağladığı bilinmektedir. Bu yaklaşımların devlet dışı olan ancak uluslararası etki yaratan tüm aktörlere uyarlanması çoğu kez mümkündür. Bu bağlamda “uluslararası politika” kavramının “küresel siyaset”e dönüştüğü iddia edilmektedir. Uluslararası yeni yeni aktörlerin belirmesi, karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonların artışı ve bu olgunun salgın, terörizm, uyuşturucuyla mücadele, insan hakkı ihlalleri gibi küresel ölçekte göz ardı edilemeyecek sorunlarla pekişmesi, küresel çapta yönetim eğiliminin artışı ile beraber artık sadece devletler arası bir etkileşimden bahsetmek olanaksız hale gelmiştir.⁹

Bu çalışmada insan hakları ve demokrasi alanındaki gelişmeler ışığında küresel ya da bölgesel ölçekte ölçütlerin belirmeye başlamasına koşul olarak devletin egemenlik alanını koruma mücadelesi azınlıklar-devlet ilişkisi üzerinden incelenmiştir. İnceleme ölçeği olarak Yunanistan’daki Batı Trakya Türk Azınlığı seçilmiştir.

1. İç Egemenlik Alanının Küreselleşmesi

Artan karşılıklı bağımlılık ve bağımlılık uluslararası politikanın analizinde dikkate alınan araçların çeşitlenmesine neden olmuştur. Geleneksel olarak uluslararası politika incelemelerinde devletler uluslararası sistem içerisinde parçacıl şekilde yer almakta bağımsız, özerk yapısıyla analizler devlet merkezli yapılmaktaydı. 1950’lerden sonra “bilarado topu modeli” olarak isimlendirilen bu analiz modelinde her devlet bilarado masasındaki bir top gibi düşünülmüş ve birindeki hareketin diğerlerini de etkilediği varsayılmıştır. Bu dönemde devletlerin temel motivasyonlarının hayatta kalmak, güvenlik gibi konulardan oluştuğu varsayılmıştır. Bu dönemde devletlerin iç egemenlik alanları dışarıdan kolay kolay müdahale edilebilecek şekilde tasavvur edilmemektedir. Devletlerin iç egemenlik alanlarında etkin bir hakimiyeti gözlem-

⁸ Burchill - Linklater - Devetak - Nardin, *a.g.e.*, s. 385-386.

⁹ Andrew Heywood, *Global Politics*, First published 2011 by Palgrave Macmillan, New York, s. 3.

lenmektedir. İnsan, mal, para, bilgi hareketliliğinin, ticaretin artması ile sınır ve ulus ötesi etkileşimde de dikkate değer artışlar gözlemlenmiştir. Böylece öncesi durumdan farklı olarak devletlerin egemenlik sınırlarında ve sınırların geçilmezliğinde zayıflamalar gözlemlenmiştir. Bu süreçte devletlerin çok daha fazla birbirleriyle bağımlılık ilişkisi içine girdikleri söylenmektedir. İşbirlikleri ve bütünleşmeler karmaşık ilişkiler ağlarının gelişmesine neden olmuştur. Bu aşamada devletler arası ilişkileri “*bilardo topu modeli*” yerine “*örümcek ağı modeli*”yle açıklamak daha uygun görülmektedir. Böylece devletlerin her birinin bir bağımsız ada ve sadece ulusal çıkarların peşinde olduğu birimler olarak görülmesi uluslararası sistemi açıklamaya yetmemiştir. Bu nedenle daha çok bir “*uluslararası toplum*” algısı gelişmiştir. Uluslararası toplum iç içe girmiş ilişkiler ağı içerisinde her ne kadar ortak hareket etmeyi ve uyumu gerekli kıl- sa da pratikte çatışmaların ve devletlerin her türlü ortaklığa ve bütünleşmeye karşın zaman zaman hala birer “*bilardo topu*” gibi davranabildiği gerçeğini ortadan tamamen kaldırmamıştır.¹⁰

Küreselleşme süreci ise dünya siyasetinde devlet merkezli analizlerin belki de tarihte en büyük darbeyi yediği süreci başlatmıştır. Esasen devletin gele- neksel egemenlik algısı bu sürecin karşılıklı bağımlılık ve bağlanmışlık ilişkisi arasında zayıflamaktadır. Yine de bu konuda egemenliğin tamamen devletin elinden alındığını iddia etmek mümkün değildir. Heywood, bu durumu anlatırken “*çok şey değişmiştir ancak her şey değil*” ifadesini kullanmıştır.¹¹

Bu süreç küresel çapta bir etkileşimle tanımlanmaktadır. Siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel çaptaki etkileşim bu alanların sadece ulusal sınırlar içerisinde değerlendirilmesini olanaksızlaştırmıştır. Bir devlet için iç politik bir konu aynı zamanda dış politik bir yansıma da içerebilmektedir. Özellikle ekonomi, çevresel sorunlar, salgın, insan hakları bağlamındaki meseleler (insan hakkı ihlalleri, azınlıklara ilişkin sorunlar, göç ve mülteciler, kadın temelli insan hakkı ihlalleri vb.), 20. yüzyıl ve devamı süreçte ulusal sınırların içerisinde hapsolmuş konulardan değildir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu sorunların bir kısmı 20. yüzyıla beraber gündeme oturmuş sorunlardır. Diğer yandan her ne kadar küreselleşme kavramı küresel bir bağlamda ele alınsa da dünyanın her noktası aynı süreçleri yaşamamaktadır. Özgünleşen, alt sistemler olarak anılan, farklılık arz eden coğrafyalar ya da devlet ilişkiler söz konusu olmaktadır. Bu farklılıkta tarihsel arka planın olduğu kadar kültürel, ekonomik ve dinsel özelliklerin etkisini yok saymak mümkün değildir. Bu durumda analizleri sadece küresel/sistemsel etkenleri ele alarak yapmanın özgün aktörel koşulları gözden kaçırmak gibi bir sakıncası olabileceği gibi, sadece özgün aktörel etkenleri ele almanın da sistemsel etkenleri dikkate alma- mak gibi bir eksikliği ortaya çıkartacağı açıktır. Bu ikilemi bertaraf etmenin yöntemlerinden en çok bilineni iki ayrı hususu birleştirmektir. Zira iç politik süreçlerle dış politik süreçlerin birbirleriyle iç içe geçmişliği ya da birinin di-

¹⁰ Heywood, *a.g.e.*, s. 7-9.

¹¹ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu - Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara 2013, s. 39.

ğerin gelişimine etki ettiği gerçeği bulunmaktadır.¹² Özellikle bir iç unsurun dışsal bağlantısı ya da etkisi söz konusuysa dıştan içe etkinin daha somut gözlemlenmesi mümkündür. Bu dışsal etkinin en uç noktası “*insani müdahale*” olmakla beraber her zaman bu denli sert bir reaksiyonu beklemek doğru değildir. Küreselleşme çağı John Rawls’ın “*çoğulcu toplum*” yaklaşımında dahi uluslararası toplumun meşru üyesi olabilmek için asgari ölçütleri yakalamayı gerektirmektedir. Aksi halde bir devletin uluslararası zorlamalara maruz kalma olasılığı söz konusu olabilecektir.

Küreselleşme süreci, küresel adalet kavramının geliştiği bir dönemdir. Bu dünya siyasetine “*ahlaki*” bir boyut katmaktadır. Belki de dönemin öne çıkan en önemli ahlaki ölçütü milleti ve vatandaşlığı ne olursa olsun bütün insanlara şamil ahlaki değerlerin varlığının kabulüdür. Bu insan hakları felsefesinin özünü oluşturmaktadır. “*İnsan hakları*” günümüzde bir devlet ya da devlet grubunun bir başka devlet ya da devlet grubuna karşı meşru sınırlar içerisinde müdahale hakkı doğuran iki noktadan biridir.¹³ Bir diğeri ise meşru müdafaa olarak sayılabilmektedir. Aydınlanmadan günümüzde çağdaş insan hakları anlayışında izlenen gelişmeler, demokratik uygulamalardaki gelişmelere paralel olmuştur. İnsan merkezli anlayış doğal olarak demokratik gelişimi gerekli kılmaktadır.

Demokrasi kavramı tarihsel süreçte çeşitli boyutlarda kullanılmış olmakla beraber temelde üç hususu barındırmaktadır:

İlki, yönetenlere ilişkin gücün ve etkinin halk desteği ile orantılı olması, ikincisi, yargı bağımsızlığı ve herkese eşit yasal uygulamalar, üçüncü olarak da temel hak ve hürriyetleri kapsayan seyahat özgürlüğünden ifade özgürlüğüne, mülkiyet hakkından inan hürriyetine, dernek kurma hakkından kültürünü koruma hakkına kadar uzanan geniş bir yelpazenin güvence altında olmasıdır. Bu üç saç ayağının belki de en önemlisi üçüncüsüdür. Zira çoğunluğun egemenliği tek başına demokrasiyi garanti altına alamamaktadır. Nitekim Nazi Almanya’sında ve İran’da çoğunluğa dayanan tiranik rejimler görülebilmektedir. Bu nedenle özellikle temel hak ve özgürlüklerin teminat altında olduğu ve hukuk kurallarıyla bağlandığı sistemler olmaksızın ilk iki kriterin varlığı demokratik bir yapıyı yaşama geçirmekte başarısız olacaktır.¹⁴

2. Ulus Devlet, Küreselleşme ve Azınlık Kavramı

Azınlık, küreselleşmeyle ortaya çıkmasa da küreselleşme süreciyle gündemde işgal ettiği yer itibarıyla gelişim gösteren bir kavramdır. Esasen azınlıklar her tarihsel dönemde vardı ancak bu kavramın azınlıkların korunmasıyla beraber gelişim göstermesi ulus devletin 16. yüzyılda ortaya çıkışına koşuttur diyebilmekteyiz. İlk azınlıklar dinsel azınlıklar olarak dikkat çekerken daha sonra milliyetçiliğin gelişimine paralel olarak etnik/ulusal azınlıklar da ortaya

¹² Beril Dedeoğlu, *Değişen Dünyada Yeni Dengeler*, İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 12-13.

¹³ Heywood, *Küresel Siyaset*, s. 48.

¹⁴ Leszek Kolakowski, “Demokratik Bir Çağın Belirsizlikleri”, *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Derleyenler: Larry Diamond - Marc F. Plattner, Yetkin Yayınları, Ankara 1995, s. 389-390.

çıkıştır. Her ne kadar azınlık olgusu tarihsel süreçte eski Yunandan Orta Çağa kadar öncelere dayandırılabilir de, günümüzde üzerinde tamamen uzlaşılmış bir azınlık tanımından bahsetmek kolay olmayacaktır. Buna rağmen yine de görece az eleştiri alan bir tanıma ulaşmak mümkündür. Bu tanım 1966 yılında Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin azınlıkların korunmasına dair 27. maddesi üzerine rapor hazırlayan Francesco Capotorti tarafından geliştirilmiştir. Bu tanıma göre azınlık, bir devlette geriye kalan nüfustan sayıca az ve dominant olmayan, o devletin vatandaşı olan, üyelerinin nitelikleri bağlamında dinsel, etnik ve lisana ilişkin farklılıklar taşıdığı, kendi kültür, gelenek ve dilini korumaya yönelik dayanışma duygusu besleyen gruplardır. Tüm bu özellikler saklı kalmak kaydıyla Immanuel Wallerstein, azınlıkların mutlaka aritmetik bir çoğunluğu oluşturmak zorunda olmadığını, güç kapasitesine bakmanın doğru olacağını, bir devlette sayıca çokluk arz eden bir grubun güç potansiyeli düşüğe azınlık durumunda olabileceğini de ifade etmiştir.¹⁵ Azınlık kavramı, grupları tanımlasa da azınlık haklarından bahsedildiğinde bireysel bir hak olarak dikkat çekmektedir. Ev sahibi devlet azınlık haklarına ilişkin düzenlemelerini gruba değil bireye yönelik olarak pratiğe geçirmektedir. Azınlık bireyleri tek tek, birer birey olarak bu haklardan yararlanmaktadır. Azınlıkların tarihsel süreçte ortaya çıkışı ise işgallerle, göçlerle ve üretim biçimlerinde ortaya çıkan değişimlerle olabilmektedir.¹⁶

İnsan hakları ve demokrasi bağlamındaki gelişmeler ile azınlık haklarındaki gelişmeler arasında paralellik koşut olarak kavramın, siyasetin gündeminde de geniş yer işgal ettiğini iddia etmek mümkündür. Her şeyden önce ulus-devletin iç politik süreçlerinde azınlıklar tehdit olarak algılanmaktadır. Özellikle ulusal birliğin karşısındaki önemli bir tehlikeyi oluşturmaktadırlar. İkinci olarak ulus-devletin dış politik ilişkilerine azınlıkların etkisi bulunmaktadır. Zira büyük olasılıkla bir devletteki azınlıkların yakın coğrafyalarda kendini yakın ve ait hissettiği bir başka devlet bulunmaktadır. Bu devletle ilişkiler üzerinde azınlıklarla olan ilişkinin belirleyici etkisi olmaktadır. Diğer bir açı da uluslararası sistemin bir devletin iç işlerine müdahale edebilirliğinin geliştiği günümüz sürecinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle devletlerin azınlıklara karşı tutumları onların çağdaş demokratik devletler içerisinde yer alıp almadığının belirlenmesinde öne çıkan ölçütlerden biri haline gelmiştir. 19. yüzyıldaki "çoğunlukçu" değerler artık yerini "çoğulcu" değerlerin itibar gördüğü bir platforma bırakmıştır. Bu durumda da azınlıkların gördüğü saygı seviyesi önem taşımaktadır.¹⁷

3. Devlet-Azınlık İlişkisi ve Avrupa'da Genel Süreç

Capotorti'nin tanımından hareketle genelleme yapılacak olursa, çoğunlukun hakimiyet kurduğu bir devlette varlıklarını sürdüren nispeten küçük bir

¹⁵ Etienne Balibar - Immanuel Wallerstein, *İrk Ulus Snuf*, Metis Yayınları, İstanbul 2000, s. 105.

¹⁶ Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, 4. Basım, İmaj Kitapevi, Ankara 2001, s. 67-70.

¹⁷ Baskın Oran, *Etnik ve Dinsel Azınlıklar*, Literatür Yayınları, İstanbul 2018, s. 13-15.

grup için azınlık kavramını gündeme getirmek mümkündür. Azınlık açısından bakıldığında iki devlet öne çıkmaktadır. Birincisi “*ev sahibi devlet*” (host state), ikinci olarak da “*akraba devlet*” (kin state). Ev sahibi devlet, azınlıkların hali hazırda yaşadıkları devlettir ve genellikle “*vatan*” olarak isimlendirilmektedir. Akraba devlet ise azınlık unsurun kendini etnik açıdan yakın hissettiği bir devlettir. Genel olarak bu devlet azınlığın vatan dediği devletin komşusu olmaktadır. Azınlıklar bu devlete “*anavatan*” demektedirler. Örnek vermek gerekirse Yunanistan’ın Batı Trakya Bölgesi’nde yaşayan Türk azınlık için vatan Yunanistan, anavatan ise Türkiye’dir. Bu kavramlara ek olarak bir de “*ulus-devlet*”’in azınlık refleksini eklemek yerinde olacaktır. Çünkü ulus-devlet yapısı gereği azınlıklara karşı olumsuz bir refleks beslemektedir. Azınlıkların olmaması, ulus-devlet için en ideal haldir. Bu nedenle ulus-devletlerin azınlıkları olabildiğince vesayet altında tutabilecekleri politikalar ürettikleri ve buna karşılık da azınlık unsurların ev sahibi devletten hak talep eden reaksiyonları süregelen bir görüntüdür.¹⁸

Ev sahibi devlerin azınlık politikaları incelendiğinde tanıdıkları hakların, o devletin demokratikleşme seviyesiyle koşut olduğu kadar, o devlete uluslararası kamuoyu tarafından yapılan baskıların etkisiyle de geliştiği görülmektedir. Bu noktada uluslararası anlaşmalara koyulan imzaların ve devletlerin anayasal düzenlemelerle azınlık haklarını güvence altına alma çabalarının önemi bulunmaktadır. Ancak güçlü bir ekonomi ve demokrasiye sahip olmayan devletlerin hak vermek yerine azınlığı basılama hata mümkünse yok etmeye yönelik politikalar geliştirdikleri görülmektedir. Bu noktada asimilasyon ve etnik ve dinsel temizlik uygulamaları dikkat çekmektedir. Asimilasyonun doğal ve zorla, sert ve yumuşak tekniklerle, hızlı ya da yavaş, gönüllü ya da zorunlu yöntemlerle yapılabildiği bilinmektedir. Etnik ve dinsel temizlik ise asimilasyonu mümkün olmayan gruplara uygulanan meşru olmayan bir yöntemdir.¹⁹

Azınlıkların talepleri ise genellikle varlıklarını koruma ve geliştirme temeline izlenmektedir. Ulus-devlet yapısının sistematik ve her türlü devlet araçlarını kullanarak yürüttüğü azınlık karşıtı uygulama ve politikalara karşılık açıktır ki azınlığın elinde öylesi güçlü araçlar görmek mümkün değildir. Bu noktada ev sahibi devletin demokratikleşme seviyesi ve uluslararası kamuoyunun ev sahibi devlet üzerine etkisi öne çıkmaktadır. Ayrıca anavatan devlet ile vatan devlet arasındaki ilişkinin tarihsel ve güncel boyutunu ve ana vatan devletin vatan devlet üzerindeki etkisini de hesaba katmak bu süreçte önem taşımaktadır.

Azınlık hakkı insan hakları çatısı altında varlığı anılan bir sınıflamadır. Ancak çoğu kez devletlerin iç politik süreçlerinde çözülmesi “*umulan*” bir kategori olarak kalmıştır. Bu konuda uluslararası baskı oluşturmak bu nedenle çok işlevsel olmamıştır. Ayrıca asgari seviyede olması gereken azınlık hakkı -standartı konusunda- uluslararası belgelerin oluşturulması ancak 20.

¹⁸ Oran, a.g.e., 2018, s. 137.

¹⁹ Oran, a.g.e., s. 138.

yüzyılın sonlarında gündem işgal etmeye başlamıştır. Bu konuda Avrupa kökenli gelişmeler öne çıkmıştır diyebiliriz. Her ne kadar Avrupa coğrafyasında azınlıklar konusunda görece ilerleme kaydedilmiş olsa da yine de “azınlıklar” konusu tam bir uzlaş alanı olarak görülmemektedir. Güncel gelişmeler, Capotorti'nin genel kabul gören tanımını dahi eksik gösterebilecek niteliktedir. Örneğin Capotorti'nin bir grup için azınlık tartışması açabilmenin koşulları arasında saydığı “vatandaşlık bağı”, bu bağa sahip olmayan göçmenler ve mülteciler için söz konusu değildir. Oysa bu grupların Avrupa'da sosyolojik anlamda birer azınlık grubu gibi davrandıkları bilinmektedir. Bu bağlamda henüz kavramsal tanımlamaların gelişim gösterdiği ancak netleşmediği bir dönem yaşanmaktadır. Bu kavramsal soruna ek olarak azınlıklarla ilgili konularda devletlerin egemenlik alanına uluslararası hukukun fazla müdahale etmemesi, bir bakıma bu konuda devletin samimiyetine güvenmesi söz konusudur. Ancak devletlerin genel olarak süreci “kendi çıkarları” doğrultusunda yönetmeye çalıştığı aşikardır.²⁰

Tüm bu olumsuzluklara karşın Avrupa'da azınlık haklarına ilişkin bir standartlaşma sürecinin yaşandığını ifade etmek mümkündür. Özellikle Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği çatısı altında yapılan çalışmalar bu konudaki standartlaşma çabalarına öncülük etmiştir. Azınlıkların Korunmasına Dair Avrupa Çerçeve Sözleşmesi Avrupa Konseyi'nin 1993'de başlayıp 1998'e kadar süren çabalarının bir ürünüdür. Bu çerçeve sözleşme azınlık hakları konusunda Avrupa'da önemli bir standart referansıdır. Ancak ulus üstü bir icra mekanizması getirmemektedir. Uygulama yine imza koyan devletlere bırakılmakta ancak denetlemelerle taraf devletlerin uygulamaları üzerine raporlar hazırlanmaktadır. Diğer yandan Avrupa Konseyi'nin 1993'de kabul ettiği ve 1998'de yürürlüğe giren Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı yeterli bir koruma getirmemiş olmakla beraber azınlık dilleri üzerine referans belgelerden birini oluşturmuştur. Avrupa'da azınlıklar üzerine çalışan önemli yapılardan birisi de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'dır (AGİT). İnsan hakları genel şemsiyesiyle 1990 öncesinde başladığı çalışmalarını 1990'larla beraber azınlık hakları üzerine yoğunlaştırmıştır. Avrupa'da azınlıklar konusunda dikkat çeken yapılardan biri de Avrupa Birliği'dir (AB). AB, esasen Avrupa Konseyi ve AGİT ile karşılaştırıldığında azınlıklara ilişkin standart belirlemede oldukça yetersiz bir görüntü vermektedir. Zira AB müktesebatında azınlık haklarına ilişkin standart belirlediği iddia edilecek bir belge mevcut değildir. Bu alanda AB'nin Avrupa Konseyi belgelerinden yararlandığı ve her üye devletin uygulamalarda kendi takdirlerine dayalı bir sistemi benimsediği görülmektedir.²¹ Belirtmek gerekir ki bu duruma karşın AB, azınlıkların ve haklarının korunmasına ilişkin olarak önde gelen aktörlerden biri olarak sayılmaktadır. Zira AB genişleme ve aday ülkelerin üyeliğe kabulü için temel ölçütleri belirleyen 22 Haziran 1993 tarihli Avrupa

²⁰ Gözde Yılmaz, “Avrupa'da Azınlıklar ve Azınlık Hakları”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 14, No: 2, Ankara 2005, s. 114-115.

²¹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 118.

Birliği Konseyi Kopenhag Sonuç Bildirgesi siyasal kriterler kısmında belirtildiği üzere demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların var olmasını vurgulamıştır.²² Böylece Avrupa'da azınlık haklarına ilişkin olumlu gelişmelerin beklenen düzeyde değilse de gelişme eğilimine girdiği iddia edilebilmektedir.

Görüldüğü üzere demokrasi ve insan hakları konusunda hukuki düzenlemeler düzeyinde dahi olsa ilerlemiş kabul edilen Avrupa coğrafyasında önemli kabul edilen belgelerin oluşması 20. yüzyılın sonlarında söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle azınlıklarla ilgili sorunların 21. yüzyılda halen konuşulan ve çözüm arayışını gerektiren bir boyut arz etmesi anlaşılabilir. Bugün genel olarak Avrupa coğrafyası özelde de AB azınlıkları olan bir alt sistemdir. Azınlık bulunan her ülkede azınlıkların karşılaştığı sorunlar ve azınlıklara dair uygulamalar birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılığın temelinde uluslararası sistemin ve hukuk metinlerinin devletlerin egemenlik alanına bu konuda etkin bir müdahale etmemesi yatmaktadır. Oysa Avrupalı olmak bir bütünleşme idealidir ve bireylerin bu kimliğe ait hissetmesiyle ilgilidir. Avrupalılığın hayal mi yoksa bir gerçek mi olduğu²³ tartışmalarında azınlıklar başlığı da önemli bir kısmı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Avrupa'da azınlıkları incelerken her bir ülke örneğini ayrı bir konu başlığı olarak ele almanın, konunun tarihsel ve aktörlere ilişkin boyutlarını da analiz ederek değerlendirmenin yerinde olacağı düşünülmektedir. Çalışmamızda Avrupa alt sisteminde bir devlet olan ve aynı zamanda AB alt sisteminin de üyesi bulunan Yunanistan'da bulunan Batı Trakya Türk Azınlığı üzerinden 20. yüzyıldaki gelişmeler ışığında bir analiz yapılmıştır.

4. 20. Yüzyılda Batı Trakya Türk Azınlığı

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni devletlerin ortaya çıkması, dağılan imparatorluklar, çizilen yeni sınırlar ve bu sınırların ulusçuluk akımının da etkisiyle ulusal ölçütlere uygun çizilmesine çalışılması ile azınlıkların belirmesi ve çeşitlenmesi paralellik göstermektedir.

Türk Kurtuluş Savaşı da sonuçları itibarıyla değerlendirildiğinde yeni azınlıkların hukuksal olarak tanımlanmasıyla sonuçlanan bir dizi gelişmeye etki etmiştir. Özellikle 1923 tarihli Türk-Yunan Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol Anlaşması Türkiye'de ve Yunanistan'da azınlıkların bir kısmının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu uluslararası anlaşmaya göre Batı Trakya dışındaki Yunanistan Müslümanları ile İstanbul dışında ikametgah ettiği hukuken sabit Türkiye Ortodoksları mübadeleye konu edilmişlerdir.²⁴ Belki de bu anlaşmalarda mübadeleye konu edilen kitlelerin ulusal kimlikleri yerine dinsel kimliklerinin konu edilmesi, özellikle Yunanistan'da kalan azınlık oluşturan kitlenin kimliklerini ifade etme noktasında baskıya maruz kalmalarına gerekçe oluşturmuştur. Örneğin Yunanistan Batı Trakya'da yaşayan

²² <https://www.ab.gov.tr/302.html>, Erişim: 09.07.2020.

²³ Bkz. F.H. Burak Erdenir, *Avrupa Kimliği*, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s. 1.

²⁴ Kemal Arı, *Büyük Mübadele*, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 1.

Türk Azınlığın “*Türk*” kimliğini bir etnik kimlik olarak tanımama eğilimine girmiştir. Bu bağlamda azınlıklara ilişkin ulusal bilinç ve kültürel bağlara önem vermeksizin azınlıkları görmekte, onların kendilerini ait hissettikleri etnisiteyi yok saymaktadırlar.²⁵ Yunanistan Batı Trakya Bölgesi’nde yaşayan azınlığı Türkçe konuşan Yunanlı (Türkofon Yunanlı)²⁶ ya da Müslüman Helen (Müslüman Yunanlı) olarak tanımlamayı tercih etmektedir. Ahmet Nazmi Üste tarafından 1998 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde doktora tez çalışması olarak hazırlanmış olan İnsan Haklarının Uluslararası Politika ve Türk Dış Politikası’na Etkileri -Batı Trakya Örneği- başlıklı araştırmaya veri sağlamak amacıyla bir alan çalışması yapılmıştır. “*Türkçe konuşan Yunanlı*” ya da “*Müslüman Yunanlı*” kimliğinin Batı Trakya Türk Azınlığı mensupları arasında kabul oranını anlamak üzere de ankette örneklem kitleye sorular yöneltilmiştir. Alınan sonuçlara göre ankete katılanların sadece %1.56’sı kendilerini Müslüman Yunanlı olarak tanımlamıştır. %98.44’lük kesim ise kimliklerini “*Türk*” olarak işaretlemişlerdir. Hatta Yunanistan’ın “*Pomak*” olarak tanımladığı ve böylece Müslüman nüfus içinde tek bir etnisitenin yerine parçacıl etnik grupların olmasını tercih ettiği ve buna ilişkin politikalar geliştirdiği²⁷ duruma rağmen Pomakça konuşanların da kendini Türk kimliği ile tanımlaması dikkat çekmektedir.²⁸ Yine de Yunanistan’ın 20. yüzyıldaki Batı Trakya Türk Azınlığı’na ilişkin politikalarını sadece uluslararası bir metnin azınlıkları din temelli tanımlaması sonucu geliştirdiğini iddia etmek, bu azınlık grubunun yaşadığı sorunları açıklamakta yetersiz kalacaktır. Diğer bir deyişle Batı Trakya Türk Azınlığı’nın Yunanistan’da yaşadığı sorunlar sadece kimliklerinin reddedilmesi üzerinden açıklanabilir nitelikte değildir. Söz konusu alan araştırmasında katılımcıların %88.89’u Yunanistan’da azınlık olmalarından dolayı ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmişlerdir.

Bu süreçte Yunan asıllılarla Türk asıllı Yunanistan vatandaşları arasında sosyal ilişkilerini geliştirmedikleri de araştırmada tespit edilen konulardan biridir. Türk azınlık mensupları sosyal ilişkilerini yaklaşık %80 oranında Türk azınlık mensuplarıyla kurmuşlardır. Sadece %20 seviyesinde bir oran Yunan asıllılarla da sosyal ilişki kurduklarını ifade etmiştir. Ekonomik ilişkiler bağlamında ise azınlık mensuplarının %60’ı ekonomik ilişkilerini azınlık mensuplarıyla geliştirme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Bu oranın azınlık mensuplarıyla çoğunluk arasındaki sosyal ilişkiler oranına göre daha düşük çıkmasının temelinde ise Yunanlıların ticaretle Türklere göre daha yoğun ilgilenmeleri, önemli iş yerlerinin ve fabrikaların sahiplerinin Yunanlı olması, Türklere ise ekonomik faaliyet olarak, yerel söylemde “*ustalık*” olarak isimlendirilen zanaatkarlıkla uğraşmaları nedeniyle kaçınılmaz bir etkileşimin

²⁵ Herkül Millas, *Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz*, Kavram Yayınları, İstanbul 1995, s. 162.

²⁶ Millas, *a.g.e.*, s. 162.

²⁷ Bkz. Ahmet Nazmi Üste, *İnsan Haklarının Uluslararası Politika ve Türk Dış Politikası’na Etkileri -Batı Trakya Örneği-*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1998, s. 153-154 ve 166.

²⁸ Üste, *a.g.t.*, s. 166.

varlığı yatmaktadır. Bu durum azınlıkların Yunanistan'da gettolaşmalarıyla sonuçlanan bir olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir.²⁹

Batı Trakya Türk Azınlığı'nın ayrımcılığa uğradığına dair yüksek orandaki algısı ve beraberinde gözlemlenen gettolaşma eğilimi, bu grubun Yunanistan'da birçok sistemle bütünleşmesinin de önünde önemli bir engel oluşturmakta ve azınlık mensupları arasında dayanışma refleksini güçlendirmektedir.

1955 tarihli Yunanistan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi incelendiğinde de azınlık mensupları üzerine Yunan Hükümeti'nde yöneltilen baskılardan bir başkasını oluşturduğu görülecektir. 1998 yılına kadar uygulanan bu yasa maddesinde “*Yunan etnik kökeninden olmayan bir kimse geri dönmek niyetiyle Yunanistan'ı terk ettiği takdirde Yunan vatandaşlığını kaybetmiş olabilir...*” şeklinde bir ibare vardır. Bu maddeye dayanarak birçok Türk asıllı Yunan vatandaşı vatandaşlıktan çıkartılmıştır. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun 24 Şubat 2015 tarihli Yunanistan'a dair raporundaki veriye göre bu sayı 60.000 olarak kayda geçmiştir. Ne var ki bu yasa maddesi 1998'de yürürlükten kalkmış olmasına rağmen birçok mağdur halen “*vatansız*” olarak hayatını sürdürmek zorundadır.³⁰

Avrupa kurumlarında yukarıda bahsedildiği üzere azınlık haklarına dair yetersiz de olsa 1990'la beraber atılan adımlar Yunanistan'da 1990'ların ikinci yarısından itibaren bir dizi hukuksal değişimi tetiklemiştir diyebiliriz. Vatandaşlık yasası 19. madde gibi yürürlükten kaldırılan bir başka uygulama da “*yasak bölge uygulaması*” olmuştur. Bu uygulamaya göre Batı Trakya Bölgesi'nin kuzeyini oluşturan ve yaklaşık 40.000 Türk'ün yaşadığı 118 farklı köyden oluşan bölgeye giriş çıkışlar izne tabi tutulmuş ve bu uygulama 1945-1995 arasında sürmüştür. Esasen soğuk savaş döneminin bir uygulaması olarak başlayan yasak bölge uygulaması 1989'da SSCB'nin dağılması sonrasında da sürmüştür. Bu durum uygulamanın Doğu Bloku'na yönelik olmasından çok bölgede yaşayan Türk Azınlığı baskı ve kontrol altında tutma çabasının bir tezahürü olarak algılanmıştır.³¹

90'lı yıllarda, gerek küresel gerekse Avrupa kökenli gelişmelerin Yunanistan'da azınlıklar üzerine yansımaları sadece olumlu istikamettedir demek mümkün değildir. Zira Yunanistan seçim yasası 24 Ekim 1990'da değişikliğe uğramış ve parlamentoya girebilmek için siyasal parti ya da bağımsız aday olmasına bakılmaksızın %3'lük ülke barajı getirilmiştir. Bu durum tüm Yunanistan nüfusunun yaklaşık %2.9'unu oluşturan Türklerin bir parti kurarak ya da bağımsız aday olarak Yunanistan Parlamentosu'na girmelerinin önünü kapatmıştır. Azınlık mensubu bir Türk, Türk Azınlıklar tarafından kurulan Dostluk Eşitlik Barış Partisi (DEP) tarafından aday gösterilse de parlamentoda yer alamayacaktır. Ancak diğer siyasal partiler tarafından aday gösterilme-

²⁹ Üste, *a.g.e.*, s. 167.

³⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı web sayfası: <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, Erişim: 11.07.2020.

³¹ Üste, *a.g.e.*, s. 147.

leri halinde bu yol kendilerine açılabilecektir.³² R.J. Crampton'un ifadesiyle, bu düzenlemenin tek amacı; ülkedeki azınlıklara ait bir partiyi güçsüz kılarak parlamentoya girmesini engellemektir.³³

1990'lar Yunanistan'daki Türk azınlık açısından bir paradoksu barındırmaktadır: Bu yıllar Türk azınlığın sesini en çok duyurduğu dönemlerden biridir ama diğer yandan da en fazla hak kısıtlamasına maruz kaldıkları dönemlerden birini de bu yıllar oluşturmaktadır. 90'ların öne çıkan konularından biri de müftülük meselesi olarak belirmiştir. Yunanistan'da 1920 tarih ve 2345 sayılı kanuna göre düzenlenen müftülük müessesesi Müslüman azınlık tarafından seçilen müftüyle temsil edilebilecekti. Yunan Hükümeti'nin bu konudaki tek yetkisi uygun görmediği bir ismin seçime girmesine engel olmakla kısıtlıydı. Ne var ki bu yasa hiç uygulanmamış, Yunan Hükümeti müftüleri atayarak görevlendirmiştir. Ancak 1980'lerde azınlık mensupları yasanın kendilerine tanıdığı hakkı talep etmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Yunanistan bu talebe olumlu cevap vermektense müftüyü seçme hakkı doğuran 2345 sayı ve 1920 tarihli yasayı yürürlükten kaldırmış, 22 Ocak 1991'de 182 sayılı kararname ile müftüleri atanmış memurlara çevirmiştir.³⁴ Bu gelişmeler üzerine Yunan Hükümeti aleyhine açılan davalar iç hukuk yollarını tükettikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) kadar gitmiştir. AİHM Yunanistan'ın taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesini ihlalden suçlu bulmuştur. Bu madde düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkındadır.³⁵

Batı Trakya Türk Azınlığı ile ilgili bir başka sorun alanı da eğitimidir. Yazarın 2 Eylül 1997 tarihinde Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği Başkanı Şerafettin Şerif ile yaptığı mülakatta, Şerif eğitim konusunda yaşanan temel sorunları şöyle sıralamıştır:

“İkokullarda vakıf sisteminin çökmesi dolayısıyla dayanışma ruhunun azalması, nitelik açısından öğretmenlerde görülen düşüşler, Türkiye'den gelen öğretmen sayısında azalma, hayat bilgisi gibi fen derslerinin Türk öğretmenler tarafından verilmesinin engellenmesi, eğitimini Türkiye'de tamamlamış nitelikli öğretmenler yerine Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nden mezun olan ve Yunan tezleri benimsetilerek asimile edilmiş öğretmenlerin derslere sokulması, yetersiz kütüphaneler ve eski bilgileri kapsayan kitapların Türk öğrencilere okutulması ve Türk öğrencilere ayrımcılığın yapılması.”³⁶

Yazarın araştırmasında Batı Trakya Türk Azınlığı'nın eğitim koşulları üzerine görüşlerine başvurulmuş bir de sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Bu

³² T.C. Dışişleri Bakanlığı web sayfası: <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, Erişim: 11.07.2020.

³³ R.J. Crampton, *Balkanlar*, Çev: Emel Kurt, Yayınodası Yayınları, İstanbul 2007, s. 326.

³⁴ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, Cilt: 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 445-446.

³⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı web sayfası, <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, Erişim: 12.07.2020.

³⁶ Üste, *a.g.e.*, s. 150.

Yüksek Tahsilliler Derneği çatısı altında faaliyet gösteren ve sadece üniversite öğrencilerinin üye olabildiği Genç Akademisyenler Topluluğu'dur. Bu topluluğun tüm üyelerine ulaşarak elde edilen veriler sonucunda, eğitimin yetersizliği, temel matematiksel işlemlerin Türk öğrencilere bilinçli olarak öğretilmediği ve Türkçe dil bilgisi dersine gelen öğretmenlerin yetersiz Türkçe konuşabildiği iddiaları görüşmelerin tamamında vurgulanmıştır. Ayrıca azınlık liselerinden mezun olan öğrencilerin üniversite sınavlarında bu nedenlerle başarısızlığa uğradıkları, Yunanistan'ın da AB'den gelen ve gelecek eleştirileri bertaraf etmek için üniversitelerde azınlıklara kontenjanlar açarak göstermelik bir iyileşme sağlayarak olumlu adımlar atmış görüldüğü, ancak gerçekte bir iyileşme olmadığı ifade edilmiştir.³⁷

Sonuç

Azınlıklar tarih boyunca her dönemde var olsalar da özellikle ulus-devlet yapılarının gelişmesine ve insan hakları ve demokrasi uygulamalarındaki ilerlemelere paralel olarak önemsenen bir boyut kazanmıştır. Uluslararası hukukun "iki kutsal" olan insan hakları ve devletlerin egemenliği dengesi, azınlık hakları söz konusu olduğunda devletlerin egemenliğinden yana dengeyi bozmuştur. Her ne kadar uluslararası hukuk, küresel değerlerin yükselişi, Avrupa Birliği gibi standartlar belirleyen yapılar bu bozuk dengeyi eskisine oranla iyileştirme çabası gösterebilir de sonuçta azınlıklar ile ev sahibi devlet orantısız güç çatışmasında baş başa kalmaktadırlar. Bu bağlamda Yunanistan'daki Batı Trakya Türk Azınlığı ile Yunan Hükümetlerinin ilişkisi olumsuz ama tipik bir örnek oluşturmaktadır. Batı Trakya örneğinde hem azınlıkla ev sahibi devletin ilişkisindeki devlet lehine olan dengesizliği, hem de Birleşik Milletler ve AB gibi güçlü yapıların varlığına rağmen devletlerin egemenlik duvarlarının azınlıklar söz konusu olduğunda ne kadar yüksek olabileceğini gözlemlemek mümkündür. Bu durum insan hakları ve demokrasi konusunda ölçüt ve standartlar oluşturmaya çalışan hatta bazı kulvarlarda bunu başaran AB hukuksal zeminde attığı adamlara uyum sağlayan/sağlamak zorunda olan üye ve aday devletlerin attığı adımlarla yaptıkları uygulamalar arasındaki paradoksun odak noktasını oluşturmaktadır. Çalışma evreninde odağa konulmuş olan Yunanistan'ın azınlıklara yönelik yasal ve pratik uygulamalarına bakıldığında 1990'larla beraber mevzuat bağlamında atılan adımları adeta etkisizleştirecek karşı hamleler dikkat çekmiştir. Atılan adımların daha çok AB'den gelecek eleştirileri bertaraf etmeye yönelik olduğu, içerik iyileşmesinin görülmediği görülmüştür.

Yunanistan'da devletin azınlıkları tehdit olarak görmesi nedeniyle uyguladığı baskı politikaları ve ayrımcılıklar azınlık mensuplarının gettolaşmasına neden olmuştur. Yapılan araştırmada görüldüğü gibi azınlıklar ve çoğunluk unsur arasında sosyal ve ekonomik ilişkiler aynı ülkede yaşayan insanlar arasında olması beklenen düzeyin çok altındadır. Bu durum da bir güvenlik toplumu oluşturmanın önündeki en önemli eksiklerden birini oluşturmakta-

³⁷ Üste, a.g.e., s. 150.

dır. Yunan Hükümetlerinin genel olarak azınlığın Türk kimliğini reddederek başladıkları her türlü adım iyileştirme görüntüsü paralelinde azınlığın daha da zor bir süreci göğüslemek zorunda kaldığı sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle AB'nin komşuluk politikalarında bile komşularından beklediği standartlar arasında görülen ekonomik işbirliklerine ilişkin ve çatışma çözümü için harcanan enerjiyi dikkate aldığımızda³⁸ kendi bünyesindeki gettolaşmış yapılarla ve ekonomik dışlanmışlıklara çözüm bulamaması önemli bir paradoksu ortaya koymaktadır.

Uluslararası toplumun küresel çapta insan hakları konusunda standartlar oluşturma çabası ne yazık ki genel olarak bu standartların beyanatlarından ibaret olmaktadır. Devletlerin bu konuda egemenlik duvarlarının yüksekliğini düşürmeden, azınlık haklarını arttırıcı ve koruyucu bir tavra girmesini beklemek gerçekçi görülmemektedir. Olumsuz sürecin uzaması asimilasyon, göç gibi sonuçları gündeme getirirken yaşanmaması nedeniyle kaybolma riski taşıyan kültürel değerlerin korunamaması, kaybedenin sadece azınlıklar olmadığını, dünyanın önemli bir miras kaybedeceğini de ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

ARI, Kemal: *Büyük Mübadele*, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

BALIBAR, Etienne - WALLERSTEIN, Immanuel: *Irk Ulus Sınıf*, Metis Yayınları, İstanbul 2000.

BURCHILL, Scott - LINKLATER, Andrew - DEVETAK, Richard - NARDIN, Terry: *Uluslararası Siyaset Teorisi, Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev. Ali Aslan - Muhammed Ali Ağcan, Küre Yayınları, İstanbul 2012.

CRAMPTON, R.J.: *Balkanlar*, Çev. Emel Kurt, Yayınodası Yayınları, İstanbul 2007.

ÇEÇEN, Anıl: *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, 2. Basım, Ankara 1995.

ÇELİKPALA, Mitat: "Güvenlik Topluluğu", Güvenlik Yazıları Serisi, No. 43, Kasım 2019. https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/12/GuvenlikTopluluğu_MitatCelikpala_v.1.pdf, Erişim: 26.06.2020.

DEDEOĞLU, Beril: *Değişen Dünyada Yeni Dengeler*, İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2008.

ERDENİR, F.H. Burak: *Avrupa Kimliği*, Alfa Yayınları, İstanbul 2010.

FUKUYAMA, Francis: *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, Çev. Zülfü Dicleli, 2. Baskı, Simavi Yayınları, Ankara 1993.

HEYWOOD, Andrew: *Global Politics*, Palgrave Macmillan, New York 2011.

_____ : *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu - Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara 2013.

LIPSET, Seymour Martin: *Siyasal İnsan*, Çev. Mete Tunçay, Teori Yayınları, Ankara 1986.

³⁸ Bkz. İlkin Mikayılov, *Avrupa Komşuluk Politikası ve Avrupallaşma*, Astana Yayınları, Ankara 2019, s. 50-51.

MIKAYILOV, İlkin: *Avrupa Komşuluk Politikası ve Avrupalılaştırma*, Astana Yayınları, Ankara 2019.

MILLAS, Herkül: *Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz*, Kavram Yayınları, İstanbul 1995.

KOLAKOWSKI, Leszek: “Demokratik Bir Çağın Belirsizlikleri”, *Demokrasi-nin Küresel Yükselişi*, Der. Larry Diamond - Marc F. Plattner, Yetkin Yayınları, Ankara 1995.

ORAN, Baskın: *Türk Dış Politikası*, Cilt: 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

_____ : *Küreselleşme ve Azınlıklar*, 4. Basım, İmaj Kitapevi, Ankara 2001.

_____ : *Etnik ve Dinsel Azınlıklar*, Literatür Yayınları, İstanbul 2018.

STIGLITZ, Joseph E.: “Tarihin Sonu Değilmiş”, <https://www.birgun.net/haber/tarihin-sonu-degilmis-275877>, erişim: 28.06.2020.

YILMAZ, Gözde: “Avrupa’da Azınlıklar ve Azınlık Hakları”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 14, No: 2, Ankara 2005. <https://www.ab.gov.tr/302.html>, Erişim: 09.07.2020.

ÜSTE, Ahmet Nazmi: *İnsan Haklarının Uluslararası Politika ve Türk Dış Politikası’na Etkileri -Batı Trakya Örneği-*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1998.

T.C. Dışişleri Bakanlığı web sayfası: <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, Erişim: 11.07.2020.